

Årsskrift 2020

Linnea och Torsten Jansson en rofylld kväll vid Yxlans fyr. Foto från slutet av 1930-talet.

INNEHÅLL

Ordföranden har ordet	2	Blidö IF ångar på	12
Almanacksbilder	3	Silversmedens hus	14
Furusundsleden	5	Styrelsens verksamhets-	
Fyren på Yxlan	8	berättelse	15
Ortnamn i skärgården	9	Verksamhetsplan 2020	18
Furusunds kvarn	10	Förtroendevalda/Kontaktuppgifter	19

E-post: infobshf@gmail.com Webb: www.hembygd.se/blido

Facebook: Blidö sockens hembygdsförening

Pris 50 kr

Ett tufft, men roligt, år

Det gångna året har varit händelserikt på många sätt. Föreningen har fått en hembygdsgård, (Silversmedens hus), arrangerat förbundets budkavle, genomfört ett antal temadagar vid Båtmanstorpet, en byvandring i Furusund, nationaldagsfirande samt medverkat vid miljödag och julmarknad vid Almvik.

Foto: Ingrid Jacobsson

I full gång med försäljningen på julmarknaden i Almvik. Alltid lika roligt att sälja den nya almanackan med mera.

Det har varit ett tufft, men roligt år som ordförande. Ibland har det känts som ett heltidsarbete. Samtidigt har det ställts stora krav på styrelsen som fått många nya utmaningar att hantera, både när det gäller att söka bidrag från olika håll och planera verksamheten. För att klara av kommande uppgifter har vi bildat flera grupper som kommer att hjälpa oss med verksamheten i hembygdsgården, torpet och trädgården. Du är också välkommen att vara med.

Genom arvet från Yngve Berger har föreningen fått en hembygdsgård. Men det behövs en genomgripande renovering av hela fastigheten. Det är inte bara renoveringen som utmanar styrelsen utan även driftkostnaden. För att klara den gäller det att hitta lösningar som innebär intäkter på runt 30 tusen kronor per år. Hur ska det gå till? Vi behöver hitta flera olika inkomster som vi inte haft tidigare. En sådan kan vara ett antal sponsorer som köper annonsplats på årsskriften och på vår populära almanacka som används hela året och

är den optimala annonsplatsen om man vill vara nära till hands när någon behöver service.

Andra möjligheter till inkomst i vår nya hembygdsgård är uthyrning av rum till författare och konstnärer som vill komma ut i vår vackra skärgård och få inspiration. Vi vill också erbjuda möteslokal till föreningar, samfälligheter och företag med mycket konst att vila ögonen på.

Föreningen kommer så småningom att ordna berättartafnar, studiecirkelar och prova på kurser i silversmide, akvarellmålning och författarmöten i Silversmedens hus. Har du egna idéer vad vi kan göra i hembygdsgården är du välkommen att kontakta mig. Vi har nu ett ställe där medlemmar kan träffas.

I verksamhetsplanen finns inplanerat en loppmarknad på nationaldagen vid torpet. Har du några saker som du kan skänka till föreningen och som vi kan sälja på loppmarknaden ber vi dig kontakta någon i styrelsen. Se sid 19.

Vi har planer på utställningar i ladan vid Slöjdboden, samtidigt som vi har våra temadagar vid Båtmanstorpet. Vill du eller känner du någon som skulle vilja visa sina alster så kontakta mig.

Tack för förtroendet undet det gångna året!

Göte Lagerkvist, ordförande, 070 - 540 04 33

Foto: Ingrid Jacobsson

Nationaldagsfirandet vid Båtmanstorpet är populärt.

Blidö sockens Hembygdsförening

Postadress: Bromskärsvägen 5, 760 17 Blidö

E-post: infobshf@gmail.com

Webbplats: www.hembygd.se/blido, Facebook: Blidö sockens hembygdsförening

Medlemsavgift: enskild medlem 200 kronor, familj (två eller flera personer) 300 kronor.

Bankgiro: 344 - 5665. Swish nr 1232318707. Organisationsnummer 814400-8466.

Redaktör för årsskriften: Ingrid Jacobsson. Redaktionsgrupp: Göte Lagerkvist,

Lars Jacobsson, Margareta Sandahl, Carina Wijkander-Björk

Almanackan 2020

I år såg hembygdsföreningens almanacka lite annorlunda ut, den var en blandning av gamla och nya bilder. Varje månad hade fyra bilder, så vi hade inte möjlighet att få plats med alla i årsskriften. Vi har därför valt ut några representativa bilder som vi visar här.

Har du inte köpt almanackan går det bra att beställa via mejl: infobshf@gmail.com.

Pris: 120 kr för den lilla 150 kr för den stora, plus porto.

Foto: Hans Mirsch

Januari – Furusunds värdshus

Idé med almanackan i år var ju att hembygdsföreningens styrelseledamot Hans Mirsch lånade ut några vykort ur sin digra samling, och sedan uppmanade vi allmänheten att ställa sig på samma plats i dag och ta en liknande bild. Det är roligt att jämföra. Vissa platser ser i stort sett likadana ut i dag, medan andra har ändrat sig mycket. 1811 byggdes ett tullhus för femton tullare med familjer i Furusund.

Det är samma hus som i dag är Vårdshuset. Huset är sig riktigt likt. Nya, och fler fönster, ny veranda, men byggnaden går ändå lätt att känna igen. Det brutna taket med utbyggnaden på översta våningen är likadant i dag. De höga träden har fällt, vilket verkar ha varit en bra idé, vyn över sundet blir vackrare. Och ingen kan tveka om att här nu är ett värdshus, bokstäverna på fasaden syns på långt håll.

Foto: Hans Mirsch

Februari - Strindbergs väg, Furusund

Det ligger några ekor uppdragna ända fram till vägen, och några fisknät verkar också ligga där. Varken ekor eller nät finns vid Strindbergs väg i Furusund i dag. Men annars är det sig ganska likt, eller hur? Häckarna är högre, men det lilla huset till höger syns ändå tydligt. Det har fått en liten stickväg in framför sig, men annars ser grusvägen likadan ut som den gjorde för cirka hundra år sedan.

Huset till vänster är också kvar, men i dag nästan dolt av en hög häck. Några träd är fällna, andra har vuxit sig höga.

Strindbergs väg är förstås uppkallad efter författaren August Strindberg, som tillbringade några somrar vid förra sekelskiftet i Furusund.

Foto: Hans Mirsch

April - Lilltorpsvägen, Köpmanholm

Köpmanholm har många vackra, tvåvånings trähus. Flera är sig ganska lika, även om de fått ny färg, och ofta påbyggnader med en balkong eller inglasad veranda. Ny skorsten och ny takbeläggning har också behövts. Det kan vi se på det här huset på Lilltorpsvägen, vägen som korsar Köpmanholmsvägen mellan skolan och färjeläget.

En rejäl vitmålad balkong har byggts på gavelns övervåning och fönstren verkar ha bytts ut. Någon dam i lång klänning och vidbrättad hatt, som skymtar på vänstra bilden, kan vi knappast få syn på i dag. Men de lummiga villakvarteren är sig annars rätt lika. Köpmanholm började bebyggas i början av 1800-talet, och fick 1828 ökad betydelse, när lotsstationen förlades här. Lotsstationerna på Oxhalsö och Tjockö lades då ner.

Foto: Ingall Norman

Juni – Pensionat Hemfrid, Kolsvik, Yxlan

Pensionat fanns det gott om i skärgården förr i tiden. Ett av de stiligaste var pensionat Hemfrid i Kolsvik på Yxlan. Huset, som nu är privatbostad, är som synes sig rätt likt. Det stiliga burspråket och verandan finns kvar, men har fått en ny typ av dekorationer, kvadratiska fält med en färgad mittpunkt. Samma färg går igen i fönsterkarmarna och de brädor som skiljer olika väggfält åt.

Huset har en gång, innan det blev pensionat, ägts av Johan Albert Österman, den förmögne "Blidökungen". J A Österman flyttade in när huset var nybyggt 1888. Han avled 1924, och huset blev några år senare pensionat. I Kolsvik fanns på 1930-talet tre pensionat, säkert till glädje för sommargäster från Stockholm och annorstädes. Kanske hade de åkt förbi med S/S Blidösund och då sett den stora skylten nere vid stranden: PENSIONAT HEMFRID REKOMMENDERAS. En marknadsföring så god som någon, som säkert fick många att boka rum.

Foto: Ingrid Jacobsson

Juli – Missionshuset, Blidö

I slutet av 1800-talet bildades Blidö missionsförsamling. 1879 beslutade man att bygga ett missionshus, eller bönhus, som man då sade. Som nybyggt såg missionshuset ut som på bilden ovan. 1935 byggde man till en tvåvåningsdel på gaveln där det tidigare var förråd. Övervåningen inreddes som bostad med kök.

Församlingen var livaktig, hade flera hundra medlemmar och bedrev bland annat barnkoloni åren 1916 - 1947 i Stämmarsund. Men med utflyttningen och med konkurrens från andra fritidsaktiviteter sjönk medlemstalet i församlingen. Till slut gick det inte att driva den som enskild församling, utan den uppgick i Norrtälje missionsförsamling 2010. Huset såldes därefter som privatbostad, vilket det fortfarande är.

Foto: Margareta Sandahl

December – Svartlöga by

På Svartlöga har tiden nästan stått stilla. Visst finns det solpaneler som ger el och andra moderna bekvämligheter - dock upphörde det fasta telenätet 2019, bland annat som följd av stormen Alfridas härjningar, men byn ser ut ungefär som den gjorde för hundra år sedan. Inga vräkiga villor har uppförts, allt är fortfarande i den lilla skalan.

Den första bosättningen skedde på Svartlöga redan på 1400-talet, och på 1600-talet fanns det fyra gårdar på ön.

Svartlöga klarade sig från rysshärjningarna 1719, troligen beroende på att vattnen runt ön är mycket svårnavigerat, fullt av grynnor och skär.

Fisket har varit huvudnäringen för Svartlögaborna, men de var också skickliga båtbyggare. Bland andra skutor byggdes sandkilen Helmi av Erik Andersson på Svartlöga i början av 1880-talet. Helmi har ju nu hemmahamn i Stämmarsund och används flitigt för utflykter varje sommar.

Från segelskutor till Finlandsfärjor – alla har gått Furusundsleden

Det finns faktiskt två Furusundsleder. Dels den korta färjeleden mellan Furusund och Köpmanholm, som är 600 meter lång, dels den långa leden mellan Stockholm och halvvägs till Åland som är drygt 85 km lång. Den långa leden har sjöfarare använt i många hundra år och utvecklingen har gått från segelskutor via ångbåtar till dagens jättelika bil- och passagerarfärjor.

Furusundsleden sträcker sig från Tjärven via Fejan, Kapellskär, Gräskö, Furusund, Yxlan, Vättersö, Ljusterö, Värmdö, Rindö, genom Oxdjupet, förbi Tynningö, över Höggarnsfjärden, Halvkakssundet, Lilla Värtan och in i Saltsjön. Första gången delar av leden beskrevs var när den danske Kung Valdemar på 1200-talet seglade från Blekinge längs den svenska ostkusten via Åland och Finlands sydkust till Reval i Estland. Då nedtecknades och beskrevs farleder, både inom- och utomskärs, troligen år 1230. Beskrivningarna finns fortfarande bevarade. Sammanlagt räknas 101 platser upp från Sverige till Estland. Många av dem finns kvar än i dag.

Att segla mellan Sverige och Finland via Åland var länge den naturliga kommunikationsvägen. Länderna hörde ju ihop i ett rike mellan 1200-talet och fram till 1809, och det var viktigt att ha förbindelser mellan landsdelarna. Trafiken gick då mellan Stockholm och Åbo, som räknades som Finlands huvudstad. Gustav Vasa inledde på 1500-talet ett arbete för att förbättra postgången mellan Sverige och ”Österlandet”, som Finland kallades. 1527 utfärdades ett privilegiebrev för Vaddöborna – de fick ensamrätt att forsla resande över havet. Med resande avsågs då personer som reste på uppdrag av staten, någon vanlig passagerartrafik var det inte tal om.

Att Furusundsleden blivit den mest använda segelleden är självklart tycker sjökapten Jan Engström, tidigare styrelseledamot i Blidö sockens hembygdsförening:

– Leden är lätt att segla och den är ju välkänd sedan många hundra år. Husaröleden och Blidösundsleden är för smala och trånga för våra dagars större fartyg.

– Furusundshålet är visserligen smalt, men där finns numera belysning på berget som förbättrar sikten.

Handelssjöfarten har alltid varit reglerad genom olika tullbestämmelser. På 1600-talet infördes ett tullverk, och Åbo var tullplatsen för fartyg som kom från Ryssland och Baltstaterna. I Stockholmsområdet blev Dalarö och Vaxholm tullstationer. Furusund var då ännu en obefolkad ö som kallades Halsö. Men i takt med att sjöfarten ökade bosatte sig människor vid stränderna på Halsö och Yxlan vid dagens Köpmanholm. Man byggde också två gästgiverier på båda sidor om sundet och anlade en liten hamn vid Ålandsviken. Men allt brändes av ryssarna 1719. Även Åland brändes, och många ålänningar tog sin tillflykt till Roslagen. Inte förrän efter freden mellan Ryssland och Sverige 1722 började Hals-

ön bebyggas igen, och fick då namnet Furusund.

En annan viktig näring för Roslagens invånare var fisket. Stockholm började växa, och befolkningen behövde mat, bland annat färsk fisk. Kreativa båtbyggare började tillverka fisksumpbåtar, med en sump som en del av skrovet. Där borrades hål så att vatten kunde strömma ut och in, och fisken därmed hållas vid liv under transporten till Stockholm. På 1700-talet började man bygga kajutor på sumpbåtarna, så att ett par passagerare kunde följa med. Under årens lopp utvecklades denna passagerarbefordran alltmer, så att man på 1800-talet hade större kajutor och fartygen blev renodlade passagerarsumpar utan att vara lastade med fisk.

Nya krig utbröt, och 1809 förlorade Sverige Finland till Ryssland. Då blev Furusund en viktig knutpunkt för Sverige, och ett tullhus uppfördes snabbt, där 15 tullare med familjer flyttade in 1811. Köpmanholm på andra sidan blev i stället en viktig lotsplats från 1828 fram till 1996, då lotsverksamheten överfördes till Kapellskär.

– Idag, trots GPS och andra hjälpmedel, är det fortfarande krav på lots i alla farlederna både in till Stockholm och till Åland/Åbo. Färjorna i den trafiken har fast anställda lotsar som finns ombord hela resorna, säger Jan Engström.

– Jag tror att det skulle vara svårt att köra dagens stora färjor i skärgårdslederna utan moderna tekniska hjälpmedel. Men lotsarna förr var skickliga i att hitta olika märken och knep så att de visste exakt var båtarna skulle färdas. Sådana märken kan användas än idag vilket skärgårdsborna gärna gör.

– Förr var också fyrarna viktiga, men de flesta utskärsfyrar, till exempel Söderarm, är nedsläckta i dag. Ledfyrarna inne i skärgården finns kvar, och de är ju bra att ha, kanske framförallt för fritidsbåtarna, påpekar Jan Engström.

Segelskutorna började på 1800+-talet ersättas av ångbåtar. Redan 1821 gick den första ångbåten mellan Stockholm och Finland. Det var dock ingen regelbunden tur, isläget på vintern gjorde det omöjligt att färdas hela vägen. Sjöfarten från Finland västerut ökade, och 1861 anlades staden Mariehamn på Åland som blev en viktig marknadsplats och centralort för ögruppen. I slutet av 1800-talet hade man byggt större fartyg som skulle kunna forcera isen och ta sig fram även vintertid, men det var inte helt enkelt. 1897 grundstötte passagerarfartyget Sofia vid Tjärven. Som tur var förliste inte fartyget, utan passagerarna kunde räddas. Vintertrafiken avbröts, och återupptogs inte förrän 1898, och 1899 köpte

Viking Grace har inte en hög skorsten, utan det är ett så kallat rotorsegel. Ett motordrivet cylindriskt segel som skapar en lufttrycksskillnad som för fartyget framåt. Fenomenet kallas Magnuseffekten. Tillsammans med bränsle i form av flytande naturgas har Viking Grace minskat sina koldioxidutsläpp med 900 ton/år.

finnarna en specialkonstruerad isbrytare. Under 1910-talet var linjen Åbo – Stockholm den viktigaste länken västerut från Finland och andra länder längre österut.

Trafiken ökade stadigt, med avbrott naturligtvis under första och andra världskriget. Men därefter kom den igång igen och på 1950-talet blev även resor till Mariehamn intressanta för turister. Ett av fartygen som gick på rutten var S/S Norrtälje, byggd 1900. Först gick hon på rutten Stockholm – Furusund – Norrtälje, men från 1952 fram till 1961 gick hon mellan Stockholm och Mariehamn. Numera ligger S/S Norrtälje som restaurangbåt i Norrtälje hamn.

1959 sattes den första bilfärjan S/S Viking, från det nybildade bolaget Vikinglinjen AB, i trafik på rutten Stockholm – Åland – Finland. Senare kom också Ånedinlinjen, Silja Line och Birka linjen. 1976, den 31 augusti, avseglade ångbåten Bore för sista gången från Stockholm. Därmed avslutades ångbåtstrafiken mellan Sverige och Finland.

Dagens enorma färjor har upprört många boende längs farleden, bland annat på grund av att svallvågorna orsakade erosion på stränderna. Numera råder hastighetsbegränsning

i leden från Furusund och in till Stockholm, och svallet har minskat.

– Nu kör ju de stora färjorna i max 12 knop, och jag tycker att det är för lätt att skälla på yrkestrafiken för svallet, säger Jan Engström. De stora fritidsbåtarna drar upp minst lika mycket svall när de kör på för fullt.

– När man ritat nya fartyg nuförtiden ritat man så att de inte ska dra upp sjö. Dessutom är de utformade för att vara bränslesnåla, och det är bra både för miljön och stränderna.

Miljövänligt eller inte, i dag åker miljontals passagerare med båtarna varje år. 2018 transporterade Viking line 6,4 miljoner passagerare mellan Sverige, Finland och Estland. 9,8 miljoner reste med Tallink Silja lines fartyg under 2017. Trafiken längs Furusundsleden är en miljardaffär. Hur många som åker den kortare Furusundsleden med vägfärjorna finns det ingen statistik på. Men inte är det någon miljardaffär!

Källa: Lennart Jarnhammar: Till Österlandet tur och retur ur Furusundsleden, Skärgårdsstiftelsens årsbok 1997, vikingline.com, tallinksilja.se.

TEXT OCH FOTO: INGRID JACOBSSON

Yxlans fyrplats eller FI(3) WRG 9s

"Vid sydvästra Yxlan är en ny fyr utan ständig bevakning uppförd. Byggnaden utgöres af ett mindre torn af betong och järn. Fyrapparaten är en sjätte ordningens linsapparat och visar intermittent hvitt, rött och grönt sken". Det här står att läsa 1905 i Lotsstyrelsens underdåniga berättelse i avsnittet *Till Konungen*.

I Svensk Fyrlista från samma år betecknas fyren som "Intermittent hv.r.g. 1 kort förmörkelse hvar 4:e sek. Lins 6.ord. Ljusstyrka i Hefnerljus Hv 40. R 10. G 5". Vi känner den som Vagnsunda fyr men Yxlans fyrplats är det officiella namnet.

Fyrvaktare mellan åren 1927 och 1937 var Gunnar Wijkander. Ersättningen var 315 kr/år. Välkommet bidrag i ett i övrigt ganska kontantlöst samhälle här ute i Roslagen. Innan dess hade hans far Fridolf Edward Wijkander hand om fyrssyslan från fyrens tillkomst 1905 till 1927.

Det fördes en noggrann dagbok över fyrens skötsel, och var sjunde dag finns anteckningar som lyder "påfyllt fotogen 7 liter, påfyllt fotogen 8 liter, påfyllt fotogen 6 liter osv. Detta gjordes vecka efter vecka, vinter som sommar, i alla väder. I "Instruktion för betjening vid fyrar utan ständig bevakning", författad 1891 står att läsa i § 5 "fyrarna äro afsedda för oavbruten bränning under minst en veckas tid eller 7 dygn. Fyrvaktaren bör därför en gång i veckan besöka fyren för verkställande af fotogenpåfyllning och skötsel. För den händelse naturhinder möta för besök vid fyrplatsen inom bestämd tid, kan dock besöket uppskjutas ett par dagar, emedan fyren kan brinna omkring 10 dygn från det oljehuset blifvit fylldt ehuru lågan gerna då vill något försämrast." Tre dagar att glida på alltså ...

Någon gång i mitten av juli putsades linser och glas. I augusti kom som regel påfyllning av fotogen, 350 – 380 liter per gång. Oftast levererades sedan förbrukningsmateriel någon gång i oktober. Det kunde vara lampvekar, putsdukar eller dammvippor. Förmodligen gjordes det här innan isarna lade för vintern. Den sjätte juni varje år, släcktes fyren för att startas igen den sjätte juli, exakt en månad senare. Lotsstyrelsen ansåg det onödigt att låta fyren brinna även under årets ljusaste månad. Den ungefärliga kostnaden per år för att driva fotogenfyren var 1907 enligt Lotsstyrelsens berättelse 4 340 kronor. I Fridolfs dagboksanteckningar från sjätte juni 1924 står: "släkt fyren mm. enl § 18 i Instruktionen. Kvar i behållaren: 7 liter. Summa åtgång: 353 liter.

Slår man då upp §18 i "Instruktion för betjening vid fyrar utan ständig bevakning" kan man läsa: "Vid fyrar, där fyringen för en längre tid skall upphöra, inställer sig fyrvaktaren på föreskrifven dag vid fyrplatsen, släcker fyrlågan, aftappar den i behållaren kvarvarande oljan, inför i dagboken denna behållning, lösskufvar ledningsröret, rengör behållaren och ledningsröret samt befriar medar och öfriga omålade jernpersedlar från rost och orenlighet samt öfverstryker dem äfvensom rotatorns dubb med talg. Linsen och rotatorn ställs på bordet samt öfverhöljas med rena handdukar. Alla fyrens effekter ren-

Foto: Lennart Luth

Yxlans fyr, längst söderut på ön.

göras och ordnas och dörrläsen smörjas med bomolja." Fortsättningsvis står att läsa ur §19: "Dagboken, som under hela fyrningstiden förvarats vid fyrplatsen, skall vid årets slut uppsummeras, dateras och underskrifvas samt ofördröjligen derefter insändas till Lotskaptenen." Allt som allt, onekligen ett arbete med strikta rutiner. Av dagboken att döma sköttes detta med stor disciplin under de 14 år den täcker.

Det verkar som fyren stod sig rätt bra även om rapporter om sprickor i såväl glas som linser finns. Snarare verkar materialboden ha varit den som berett fyrvaktaren mest arbete. Den avfärgades, det vill säga målades, vid ett flertal tillfällen och även papptaket byttes med jämna mellanrum. I november 1937 släcktes fyren och konverterades till AGA-system. Gunnar Wijkander köpte då materialboden, och den fraktades senare under vintern, med häst och släde, den dryga distansen på isen, förbi Vagnsunda Norra ångbåtsbrygga, runt Stornäset och in till Grundet. Den ställdes på Strandängen i Västerviken nedanför hans hus. En epok var slut och ersattes av en ny.

Både Fridolf Edwards och Gunnar Wijkanders anteckningar är prydliga på gränsen till pedantiska alla år. Gunnars sista notering från den andra november 1937 är dock i jämförelse slarvigt klottrad i blyerts och lyder: November 2, Släckte fotogenfyren. Kvar i behållaren: 11 liter. S-a åtgång: 128 liter. Ingen anteckning i visitationsjournalen. Yxlans fyrplats 2 november 1937. G. Wijkander. Efter 1937 fick fyren sin nuvarande karaktär: Blixt vitt, rött, grönt, 3 tätt på varandra följande blixtar var 9:e sekund. Lins 6 ordningen, 300 mm i diameter. V 200. R 50. G 25 - detta innebär antalet grader som respektive färg lyser i. Resten, 85 grader är upp mot land, och därmed svart.

LENNART LUSTH, VAGNSUNDA SKRIVARSTUGA

TEXTEN ÄR ETT UTDRAK UR BOKEN VAGNSUNDA SOM UTKOM 2002

Naturen gav namn åt byar och öar

Sund, vikar, berg – naturen kan spåras i flera av ortnamnen i skärgården. Eftersom man bodde nära vattnet och färdades i båt är det sjön och seglatser som påverkat namnen mest.

Olika bergarter, grus, klyftor i klipporna, sund – det finns många ortnamn i skärgården som syftar på olika formationer i naturen. Det var självklart att namnge platser efter sådant som man hade nära sig och såg varje dag.

En urkund från 1300-talet, skriven på latin: Navigatio ex Dania per mare Balticum ad Estoniam, beskrev en segelled från Blekinge (som då hörde till Danmark) via svenska östkusten, Åland och över till Estland. I denna gamla skrift nämns flera av de öar vi känner i dag, dock med andra namn. Bland de öar som danskarna seglade förbi var Blidö som på den tiden var fyra öar: Oxhalsö, Västerö, Blidö och Sikmarö. De har genom landhöjningen vuxit samman till en ö med namnet Blidö. Det gamla namnet på Blidö var Fanö/Fänö, som kan betyda spräckligt klipparti. Namnet är belagt redan 1409. Namnet levde kvar i jordeböcker ända till 1825, då det skrivs "Blidö eller Fänö". Varför hela ön fick namnet Blidö vet man inte säkert. Den nutida tolkningen som ofta förekommer är att det syftar på öns blida klimat.

I ortnamnet Furusund finns i dag efterleden "sund". Den ön hette tidigare Halsö, namngiven efter ett sund, en "vattenhals". Bebyggelsen på Halsö kom att få namnet Furusund, och detta blev sedan namnet på hela ön. Att förleden där syftar på trädet fura råder det ingen tvekan om bland ortnamnsforskarna.

Varifrån Yxlan har fått sitt namn är mera oklart. Yxlan bestod tidigare också av flera öar, och en del kallades Öslæ. Det kan sedan ha blivit Yxlö, som refererar till den del där byn med samma namn fortfarande ligger. 1530 skrevs namnet Yxlöön och 1741 Yxland. En tolkning är att namnet hör samman med trädet oxel, en annan att den gamla förleden ös betecknade ett smalt inlopp till en fjärd, ett smalt sund.

Gillöga är knepigare att härleda. Tidigare skrevs det Gil-Hoga, och det har sitt ursprung i fornnordiska "gil" som betyder klyfta. Hoga kommer av ordet för högar, samma som i Svenska Högarna. En annan tolkning är att namnet kommer av Gil=spricka i berget och löga=bada.

Gräsko är enklare att hitta ursprunget till. Det är bildat av ordet gräs, och namnet började säkert användas eftersom ön var gräsrik, till skillnad från de kalare öarna omkring.

Fredlarna (Ut-fredel och In-Fredel) hette tidigare Fredalen eller Fredals skär. Namnet kommer direkt av fred som inte bara betydde frånvaro av krig, utan också vänskapligt förhållande och trygghet. Den gamla segelleden genom Ut-fredel betraktades tydligen som trygg.

Själbottna har tidigare stavats både Siälebotnen (1566) och Skiählbottna (1680). Namnet kommer av det dialektala namnet på säl – själ eller skäl. Efterleden bottna kommer av botten, vanligtvis den inre uppgrundade delen av en vik.

Kallskär har också med sälar att göra. Namnet betyder egentligen Sälskär, kall var ett gammalt ord för sälhane. Sälar sågs ofta i området runt Kallskär.

Rödlöga har sitt namn efter naturen, den fältspatsrika röda graniten som dominerar ön. Syftningen finns också i namnet på ögruppen Röder, som består av samma bergart. "Löga" kopplas till det fornsvenska ordet "lögh" som kan betyda både bad (att löga sig), handfat och vattenbassäng.

Namnet Svartlöga har bildats på samma sätt, men här är det fråga om mörkare, svartare bergarter. Och efterleden "löga" är samma som för Rödlöga.

Ordet "ör" finns i många skärgårdsnamn, till exempel Söderöra och Norröra. Den ursprungliga betydelsen är "grus", men ordet har sedan utvecklats till att också beteckna "stengrund", "stenstrand" och "mindre holme".

Källor: Nils-Gustaf Stahre: Ortnamn i Stockholms skärgård, Åke Gehlin: Kring ortnamn i Stockholms skärgård, Roland Palmqvist (uppsats) Öar i Roslagen och deras namnbetydelser.

TEXT OCH FOTO: INGRID JACOBSSON

Furusunds kvarn - "synnerligen märklig"

Furusunds kvarn syns vida omkring för alla sjöfarare, antingen de sitter på bilfärjan mellan Furusund och Köpmanholm, färdas med en Finlandsbåt eller åker i Furusundsleden med egen båt. Kvarnen har en brokig historia, och är numera klassad som byggnadsminne, eftersom den är "synnerligen märklig".

G.O.S 1722 står det på vindflöjeln som pryder Kvarnen på Furusund. Flöjeln är en kopia av den ursprungliga och tillverkades i samband med en renovering på 1960-talet. 1722 brukar därför ofta betraktas som Kvarnens byggnadsår men någon dokumentation som styrker detta finns inte. Vem eller vad G.O.S. står för är inte heller känt. Första gången Kvarnen nämns är på en karta från 1751 där det står att Kvarnen funnits några år. Mellan 270 och 300 år har Kvarnen alltså utgjort inseglingssmärke för båtar som går in i Furusundsleden eller Halssundet som var namnet tills Halsö 1734 fick namnet Furusund.

Foto: Sten-Åke Rygh

Kvarnen i Furusund är byggd kring en "stubbe" och är vridbar med hjälp av stängen som finns på baksidan.

Kvarnen är en stubb- eller stolpkvarn som förr var vanliga till en bit in på 1700-talet. Av stubbkvarnar i denna storlek finns enbart ett fåtal kvar varav Furusunds kvarn är den äldsta av två i länet som byggnadsminnesförklarats. Namnet stubbkvarn kommer av att Kvarnen är byggd på och kring

en central "stubbe" av ek som stöts av stubbstöttor ungefär som en julgransfot. Kring stubben och lagrad på denna byggs Kvarnen. På Kvarnens baksida sticker ut en lång stång som kallas kvarnhästen. För att vrida Kvarnen fästs rep i kvarnhästen till järnögglor i berget. Med hjälp av repen spelas Kvarnen för bästa vinkel mot vinden. Kvarnvingarna täcktes med segelduk eller tunna luckor för att fånga vinden. Hur stora ytor som skulle täckas var beroende av vindstyrkan och om vinden tilltog måste man reva för att inte Kvarnen skulle skena med stora skador som följd. Det finns en bromsanordning som låser vingarna under tiden som detta arbete utförs. Trots allt tungt arbete som krävdes för att iordningställa och sköta Kvarnen var det normalt bara en mjölnare och en medhjälpare som skötte malningen.

Efter Rysshärjningarna 1719 var alla hus på Furusund, som då låg under Björnö gods, nedbrända. 1721 lät riksrådet Gustaf Bonde på Björnö återuppbygga krogen och åren 1726–29 byggde han en ny lantgård. Huvudbyggnaden blev det som idag är villa Romanov som är det stora röda huset ovanför gästhamnen, Furusunds äldsta hus. Kvarnen måste sedan ha byggts någon gång mellan denna tid och åren före 1751. Någon gång i mitten av 1860-talet upphörde kvarnverksamheten.

1882 köpte hovjuvelerare Christian Hammer Furusund med allt som där fanns och satsade stort på att utveckla Furusund till en förstklassig badort. Han byggde Societetsrestaurangen, Hotell Dagmar, Stora hotellet, Hammerska ladan och ett stort antal villor och

Hovjuvelerare Christian Hammer, som köpte Furusund 1882, lät bygga ut kvarnen till en märklig, åttkantig form.

mycket annat. Hammer hade under lång tid byggt upp en unik samling på över 100 000 nummer av konst, antikviteter och kuriositeter. På Furusund behövde han utrymme att förvara sin stora frenologiska samling (kranier och modeller av skallar) och byggde därför ut Kvarnen med en åttkantig byggnad. Den fungerade till en början som ett frenologiskt museum men förföll mer och mer till ett skräpigt lager där kulisser och annat från Hammerska ladan blev instuvade. Han byggde också en utsiktspalkong, en så kallad Belvedere

(fint skulle det vara), högt upp på Kvarnen. Kvarnvingarna fick inte längre plats så de monterades ner. Kvar blev en anskrämlig byggnad på bästa läge på Furusund. Nu lämnades Kvarnen att förfalla.

1934 ville den kända teatermannen Albert Ranft starta teateraftnar igen i Hammerska ladan. Åke Balltorp som drev Societetsrestaurangen fick i uppdrag att tillsammans med Furusunds dåvarande ägare Gustaf Adolf Samuelsson se om det fanns kvar rekvisita i Kvarnen från teatern som kunde användas. De fick bryta sig in i Kvarnen. Ester Grönblad skriver i sin bok *Furusund ett skärgårdscentrum*: "Samuelsson och Balltorp möttes av en skräcksyn! På en hylla över ingången stod en hel rad med dödskallar, och nedanför på golvet stod en del besynnerliga gipshuvuden och "tittade". I bakgrunden skymtade en liten statyett, det var Ulla Winblad från glanstidernas bellmansfirande. Bellman med sin luta stod längre in i Kvarnen tillsammans med en svartnad trärelief som antogs föreställa deras konung, Gustav III. Huller om buller låg hundratals krossade gipsbyster och dödsmasker".

En skräcksyn mötte männen som 1934 öppnade dörren till Kvarnen, kranier och modelller av skallar som Christian Hammer samlat.

Om någon rekvisita kom till användning förtäljer inte historien och merparten av Hammers skallar och byster lär ligga dumpade i Maren till glädje för framtida arkeologiska undersökningar.

1957 brann det i Kvarnen. Dörrar och väggar var sönderslagna och Hammers samlingar var till större delen borta. Ester Grönblad och antikvarien Gustaf Hallström försökte få Riksantikvarieämbetet att klassa Kvarnen som kulturmin-

nesmärke men det gick inte, bland annat för att Kvarnen stod på ofri grund.

Sommaren 1959 blev frågan åter aktuell. Det var Bruno Westerholm som sommarbodde på Svartnö som tog initiativet och lovade att stå för kostnaderna av en renovering. Man önskade att Kvarnen efter renoveringen skulle förvaltas av en lämplig institution. Tillsammans med dåvarande ägaren konsul Algård, som var villig att skänka Kvarnen och marken, föreslog man att donera Kvarnen med mark till Roslagens konstnärsgille. Konstnären Sten Rinaldo skötte dessa kontakter. Efter en omfattande renovering kunde Kvarnen invigas i originalskick sommaren 1961. Landshövding Westerlind höll högtidstalet, landssekreterare Falk läste dikter av Einar Malm och Evert Taube sjöng.

Ännu en gång kunde Kvarnen på Furusund skådas i all sin prakt för den livliga båttrafiken genom sundet.

Foto: Ingrid Jacobsson

Utsikt från Kvarnen över Ålandsviken en stilla dag i maj.

1984–85 gjordes en renovering av stolpen och de bärande inre delarna och 1985 byggnadsminnesförklarades Kvarnen i egenskap av "synnerligen märklig" med motiveringen att det i skärgården endast återstår ett fåtal stolpkvarnar som kan bevara minnet av gångna tiders byggnadsskick.

Tidens tand tar aldrig paus och 2009 genomfördes en antikvarisk kontroll och renovering efter anmodan från Länsstyrelsen i Stockholms län. Nu byttes allt angripet trä, detaljer och smide fick originalutförande och alla ytor målades.

Invigning skedde den 5 juni 2010 i samarbete mellan Furusunds kulturförening och Roslagsmuseet som nu är ägare till Kvarnen. Gösta Colliander invigningstalade, Fresta mässingsklockor spelade och Kerstin och Gösta Roxell berättade egna minnen.

Efter en fin sponsring av privatpersoner och företag på Furusund kunde en efterlängtat fasadbelysning av Kvarnen invigas den 8 augusti 2019.

STEN-ÅKE RYGH

Svettigt värre på Blidö IF:s jympa

Sommar som vinter håller Blidö IF:s gymnastiksektion igång. Unga och gamla samlas för att gympa, spela volleyboll, innebandy och badminton. Plus förstås att bada bastu och sitta och prata. Både de sociala kontakterna och den fysiska aktiviteten är viktiga!

Åååååheeejjj! att ligga på en stepbräda och göra sit-ups med hantlar i händerna är inte helt lätt! Men bra träning för hela kroppen.

Den ideella föreningen Blidö IF har bedrivit gympa i skolan på Yxlan sedan 1977. I samband med att gymnastiksalen blev tillbyggd 1982 förbättrades utrymmena. Värt att nämna är att två deltagare har varit aktiva under samtliga år: Fia Andersson och Inger Pettersson, de har inte missat många gympass under årens lopp. Aktiviteter förutom gympa i grupp har varit rygg-, styrke- och herrgympa, workout, aerobics och step up.

Gymnastik för vuxna/seniorer är på måndagar och torsdagar. Åldersspridningen är från ca 30 - 88 år. Åldermannen Åke Olsson är snart 88 år och hans fru Gunnel 82.

Alla gympar efter sin egen förmåga och dagsform. Vi har fantastiska ledare. Ingall Magnusson jobbar på och vi välkomnar återigen Annelie Johansson samt en ny ledare, Helene Hartoff. Anna Almqvist är för närvarande barnledig och Sofia Andersson har ryggproblem och kan bara leda då och då. Alla ledare har olika program vilket gör att våra kroppar får en allsidig träning, styrka, bra balans med mera. På varje pass kommer cirka 35 - 50 personer.

Efter måndagspasset finns möjlighet att spela volleyboll men bara "gubbarna" orkar med det. På tisdagar spelas det innebandy, ledare är Pelle Almqvist som får hjälp av Rickard

"Rille" Gulbrandsen, men där behövs flera deltagare.

Efter varje pass finns det tillgång till en varm och skön bastu. Där kan man både få höra lite nyheter och skvaller om bygden och lösa världsproblemen. Vi stärks både till kropp och själ!

Onsdagar är det barngymnastik med hopp, volt och dans. Måsarna är gruppen med de yngsta deltagarna som är 5 - 7 år och Svanarna och Örnarna har barn från 8 år och uppåt. Ledare är Liselotte och Per Isaksson, Nina Jansson och Ida

Ingall Magnusson

Annelie Johansson

Liselotte Isaksson har samlat de yngsta gympabarnen på golvet. En stunds lugn och ro innan det är dags att rasa runt i gympsalen. Härligt med en stor yta att röra sig på!

Rasa. Hjälpmedare under vårterminen 2020 är Sofia Jansson och Pelle Almqvist. I slutet av varje termin har grupperna en uppvisning där nära och kära är välkomna att ta del av det som barnen lärt sig under terminen.

Ungdomsgruppen är tyvärr vilande för närvarande, men Blidö IF:s ungdomar har tidigare gjort bra ifrån sig. De har under ett flertal år tävlat i BUSAM-tävlingen i Fyrishov, Uppsala. BUSAM är en tävling som går av stapeln varje år i början av mars på Fyrishov i Uppsala för ungdomar som inte tränar på elitnivå. Bästa placeringarna resulterade i bronsmedalj 2006 och 2009 samt silvermedalj 2010.

Helene Hartoff

Efter torsdagsgympan spelas det badminton. Än så länge har badmintonpassen inte varit så välbesökta men vi hälsar gärna fler spelare välkomna.

De flesta åker bil till träningen, tyvärr finns inga bussförbindelser att tillgå. Många försöker dock samåka.

Varför går man på gympan? Alla vill uppnå ett välbefinnande, stärka alla muskler, träna balans, rytm och behålla sin fysiska styrka och mentala hälsa samt få social samvaro.

– Man vill ju gärna komma upp ur sängen på morgonen, säger Michael Härte. Och om man tappar något på golvet så vill man gärna kunna plocka upp det. Gympan gör att jag håller mig smidig och rörlig.

Barnen tycker det är kul och roligt att röra på sig och träffa kompisar. De får också möjlighet att utveckla sina färdigheter. Att få ha tillgång till stora ytor att röra sig på skapar rörelseglädje.

Ledarna är bra på att "peppa" så att deltagarna kämpar

på lite till. De entusiastiska öbor som kommer från Blidö, Yxlan, Furusund, Eknö, Svartnö och Gräskö peppar i sin tur ledarna med sin kämpaglöd och glädje över att gympan finns.

Sommartid är det utomhusgymna på Blidö IP och där finns också ett ute-gym. Ute-gymmet färdigställdes för några år sedan och används av både bofasta och sommargäster. Det brukar även finnas Zumba och Yoga där ledarna i samarbete med föreningen driver detta i egen regi. För att få mer information om aktiviteterna som drivs av föreningen kan man besöka föreningens hemsida www.blidoif.nu

TEXT OCH FOTO: INGALILL WIKBERG NORMAN,
ORDFÖRANDE FÖR GYMNASTIKSEKTIONEN I BLIDÖ IF

Sofia Andersson

Anna Almqvist

Både hembygdsföreningen och idrottsföreningen är med i BUS, Blidöbygden – Utveckling i Samverkan. BUS är ett nätverk av företag, föreningar, nätverk och enskilda personer. Syftet med nätverket är att värna om och utveckla Blidöbygden genom olika initiativ, bland annat information, opinionsbildning och aktiviteter i projektform.

Vad händer med Silversmedens hus?

Silversmedens hus på Bromskärsvägen 5, Oxhalsö 2:106, är uppkallat efter konstnären Yngve Berger. Blidö Sockens Hembygdsförening har ärvt huset av Yngve Berger och vill utveckla det till vår hembygdsgård. Huset namngavs som Silversmedens hus i testamentet.

Yngve Berger var i första hand silversmed. Han var utbildad på Konstfack och lärare i silversmide på Nyckelviksskolan på Lidingö. Hans verk finns på många ställen, bland annat i Blidö kyrka, Klara kyrka och på Nationalmuseum. Men han arbetade också med design och skrev många böcker för främst barn och ungdomar. Dessutom diktade han barnvisor med Marie Bergman och gjorde TV-program. Yngve var en verklig mångsysslare!

Därför vill hembygdsföreningen att Silversmedens Hus ska spegla de olika delarna av Yngves konstnärskap. Föreningen har fått bidrag från Norrtälje kommun för att restaurera en fantastisk komposition som heter "Fantasins farkoster" och som består av en vägg fylld med en mängd små fartyg tillverkade av de mest osannolika material. Bidrag har också beviljats för en upprustning av Yngves silversmedja.

På tomten finns det stora Silversmedens hus i två plan, byggt 1912. Det ägdes först av skomakare Karl Fridolf Österman. Vid hans bortgång 1932 övertog sonen och målaren Seth Österman fastigheten. Omkring 1940 genomgick huset en stor modernisering. En farstuvist med källargrund byggdes ut på västra sidan, mot Bromskärsvägen. På östra långsidan tillkom köksfarstu och trapphus. På östra sidan har senare tillkommit en glasad ingångsveranda, glasat uterum och tvättstuga/WC. Västra sidans farstu har byggts om till sovrum. Huset inrymde också under många år, från slutet av 1940-talet till in på 1960-talet, en damfrisering, som innehades av Margareta Österman, Seths fru.

Under 1960- och 70-talen genomgick huset ytterligare moderniseringar, fast mindre omfattande. När Yngve Berger köpte fastigheten 1981 för 205 000 kronor inrättade han en silversmidesverkstad i husets källare.

Tomtens äldsta hus är en timrad så kallad sidokammarstuga. En sidokammarstuga består oftast av en vardagsstuga med eldstad och en lika bred, men något mindre kammare. Sidokammarstugan flyttades hit från Söderäng i samband med att laga skifte förrättades i Oxhalsö by 1862. Även detta hus har genomgått en del förändringar under årens lopp, bland annat utbyggnader på båda långsidorna under 1900-talet. På tomten finns också en redskapsbod, en jordkällare och en vedbod.

En bebyggelseantikvarie har beskrivit fastigheten på följande sätt: "Platsens äldre stuga är ett bra exempel på bebyggelseutvecklingen efter laga skifte, då många hus flyttades. Det yngre bostadshuset, från 1912, vittnar om en

Foto: Ingrid Jacobsson

Silversmedens hus ska bli hembygdsgård!

social-ekonomisk utveckling; nya grupper fick möjlighet till markförvärv. De båda husen har trots upprepade förändringar behållit mycket historisk atmosfär. Den timrade sidokammarstugan besitter byggnadshistoriska värden genom sin höga ålder, kökseldstad, dörr- och fönstersnickerier. Stugans köksutbyggnad är en udda lösning. Det yngre bostadshuset präglas av en modernisering åren kring 1940. Framhållas ska den bevarade, tidstypiska köksinredningen, eldstäder, mönstertryckta linoleummattor och dörrsnickerier."

Blidöbygden ingår i Norrtälje kommuns kust- och skärgårdsområde, vilket är avgränsat som riksintresse. Bebyggelseantikvarien skriver att "Motiv för riksintresset är områdets samlade natur- och kulturvärden. Att vårda husen och restaurera trädgården på fastigheten Oxhalsö 2:106 kan anses stärka riksintresset."

Föreningen vill alltså att Silversmedens hus ska spegla Yngve Bergers konstnärskap. Men genom att använda fastigheten som en hembygdsgård kan det också bli möjligt att utveckla en samlingsplats för unga och gamla. Här kan vi ha enklare servering, studie- och läsecirklar, utställningar, demonstration av silversmide, visning av Yngve Bergers silversmedja, barnaktiviteter med mera. Men till det behövs engagemang från medlemmarna i föreningen. Ett stort antal arbetsgrupper har bildats för olika uppgifter, men fler medlemmar är mer än välkomna för att hjälpa till med allt från målning till kaffeservering. Hör av dig till någon i styrelsen, se näst sista sidan i Årsskriften!

LARS JACOBSSON, VICE ORDF BSHF

Blidö sockens hembygdsförening

Styrelsens verksamhetsberättelse för 2019

Första uppgiften för året var att färdigställa föreningens Årsskrift. Årets tema var hästar i arbete, samma som för kalendern för 2019. Årsskriften innehöll också artiklar om Sven Östermans fotosamling, gamla och nya inventeringar av växter i Blidö socken, rysshärjningarna 1719, verksamhetsberättelse för 2018 med mera. Redaktör var Ingrid Jacobsson

Årsmötet ägde rum i Yxlö Bygdegård, den 16 mars. 34 medlemmar var närvarande. Lennart Fridh valdes till ordförande för mötet och Ingrid Jacobsson var sekreterare. Verksamhetsberättelsen inklusive den ekonomiska ställningen redovisades, och sedan revisorerna tillstyrkt ansvarsfrihet för styrelsens medlemmar beviljade årsmötet detta. Valberedningens förslag godkändes på alla punkter. Göte Lagerkvist omvaldes som ordförande. Sten-Åke Rygh och Jan Engström hade av sagt sig omval och i deras ställe valdes Bengt Eller och Hans Mirsch som nya styrelseledamöter. Margareta Sandahl omvaldes som styrelseledamot. Per Ottosson och Hans Hoppe hade av sagt sig omval som revisor och revisorssuppleant. Det blev därför nyval på dessa poster med Anders Broberg som revisor och Inger Pettersson som revisorssuppleant. I valberedningen blev det omval av Kjell Hellberg som sammankallande och Susanne Lippert Enquist som ledamot samt nyval av Inga-Lill Norman.

Det går åt mycket kaffe inom hembygdsrörelsen! Här serverar Venche Larsson vid Båtsmanstorpet.

Efter årsmöteshandlingarna informerade Göte Lagerkvist om läget när det gäller det hus, Silversmedens hus, som testamenterats till föreningen av silversmeden Yngve Berger.

Vice ordförande Lars Jacobsson deltog, som representant för föreningen, i Stockholms läns hembygdsförbunds årsmöte i Stockholm den 1 april.

Verksamhetsinriktningen för länsförbundet för 2018 – 2022 fokuserar på "Förenings- och demokratiutveckling" för att få fler att engagera sig, "Barn och unga" för att utveckla verksamheten för denna målgrupp, samt "Landskapets förändring" för ökat engagemang i samhällsplanering.

Lördagen den 27 april var det premiär för en ny aktivitet inför Valborgsmässofirandet. BUS (Blidöbygden – Utveckling i Samverkan) arrangerade då en familjetillställning vid Almvik. Hembygdsföreningen bidrog med korvförsäljning med mera. Ett 30-tal personer slöt upp.

Lördagen den 1 juni var Sten-Åke Rygh guide under en uppskattad bygdevandring i Furusund. Trots ett regnigt väder deltog drygt 25 medlemmar som under ett par timmar fick lära sig mycket om både Furusunds historia och nutid.

Foto: Ingrid Jacobsson

Sten-Åke Rygh, aktiv i Furusunds Kulturförening och tidigare i hembygdsföreningens styrelse, berättade engagerat om Furusunds historia.

Den 4 juni besökte Skärgårdsgruppen i Stockholms Läns Hembygdsförbund Furusund och Blidö. Gruppen leds av Gabriele Prenzlau-Enander, som också är med i styrelsen för länsförbundet. Hon och övriga deltagare fick först en genomgång av Sten-Åke Rygh om Furusund förr och nu. Därefter gästades Helmi, där Gösta Roxell och Bengt Eller berättade om båtar och sjöfart. Efter lunch visade Kerstin Roxell kyrkan, och besöket avslutades vid Båtsmanstorpet där Lars Jacobsson, också han medlem i Skärgårdsgruppen, visade utställningen om den siste båtsmannen.

BUS (Blidöbygden – Utveckling i Samverkan) koordinerade som vanligt firandet av nationaldagen den 6 juni. För hembygdsföreningens del bjöds det på ett program vid Båtsmanstorpet där danslaget Aurora framförde nya danser, introducerade av Ewa Broberg. Tomas Sving stod för sång och dragspelande. Det var mycket folk som slöt upp, närmare hundratalet personer.

► Den 29 juni var det dags för sommarens första lördagsaktivitet vid Båtsmanstorpet. Birgitta Angeberg-Edlund visade kryddlandet och berättade om läkeörter och kryddväxter. Kerstin Lind dukade upp ett stort urval av blommande kvistar och visade verktyg gjorda av dessa. Totalt var det cirka 30-talet besökare under dagen.

Blidös egen Antikrunda genomfördes den 6 juli för sjunde året i rad. Lars Gundberg, senior advisor på Bukowskis, hade i år inte hittat en lämplig medarbetare utan gick ensam igenom de föremål som 67 personer hade med sig. Det är ett lägre antal än 2018, 74 personer, men högre än 2017, 66 personer. Intresset håller alltså i sig. Några intressanta föremål var dels en stor vacker oljemålning med motiv från gamla Stockholm samt en fin konfektskål i silver gjord i Bergen 1802. Dessutom var det många guldsmycken som visades upp.

Slätterdagen vid fähuset genomfördes i år den 24 juli, och resultatet av tioalet deltagares arbete sattes upp på en hässja för att torka.

Kulturföreningen Carolinen var med vid Båtsmanstorpet för sjunde gången den 13 juli. Cirka 60 besökare, varav många barn, kom förbi under dagen och fick ta del av demonstrationer av mynningsladdare, uniformer och annan utrustning. Barnen kunde pröva på olika spel och lekar; kägelspel, Jenga och labyrintspel. Årets första Tipspromenad handlade om rysshärjningarna 1719 och många tog chansen att testa sina kunskaper och lära sig mer. Carolinen serverade våfflor och strömmingssmörgåsar, allt tog slut.

Lördagen den 20 juli handlade det om att tova och spinna. Ewa Broberg och Inga-Lill Norman visade både hur man hanterar ull och färdiga produkter, till exempel vantar och halsdukar. Jan Engström demonstrerade linberedning med lin från Båtsmanstorpets odling. Guje Engström visade hur man spann. Bertil Karlsson hade en tacka och två lamm att visa upp. Många intresserade i högst varierande åldrar trängdes i de två tälten.

Delar av Hans Mirsch vykortsamling och Sven Östermans foton ställdes ut i Ladan bredvid Slöjdboden den 27 juli, liksom Kerstin Envalls foton från Norröra. Närmare 100 personer kom till utställningen. Deltagarna uppmanades att ta nya foton med samma motiv som på gamla vykort så att både dåtid och nutid kunde visas upp på den kalender som planerades för 2020.

Hembygdsföreningens sommaraktiviteter vid Båtsmanstorpet avslutades den 3 augusti med en utställning av veterantraktorer utrustade med olika äldre traktorredskap. Dessutom hade försök gjorts att locka ägare av gamla mopeder att delta. Tyvärr blev dock antalet fordon mycket färre än tidigare år. Järfälla Spelmän underhöll det åttiotal personer som under dagen besökte Båtsmanstorpet.

I september ordnade föreningen två evenemang, främst för att uppmärksamma rysshärjningarna i Stockholms skärgård 1719. Den 7 september var det Medlemsdag

då föreningens medlemmar var inbjudna till en lunch i Sockenstugan med efterföljande föredrag av Gunnar Lind, som skrivit den omfattande och uppskattade boken "Brända Hemman" om rysshärjningarna. Intresset var stort och antalet medlemmar som deltog var drygt 60 stycken. Efter föredraget åkte de flesta till Båtsmanstorpet där man i tre grupper fick ta del av information om livet i Båtsmanstorpet, om den siste båtsmannen August Sjöblom Skog samt planerna för Silversmedens Hus. Det erbjöds också demonstration av lintillverkning, visning av tesorter samt en tipsrunda. Medlemsdagen blev mycket uppskattad.

Foto: Ingrid Jacobsson

Gunnar Lind, författare till boken Brända hemman, var uppskattad föreläsare både 7 och 14 september i Sockenstugan.

Den 14 september var föreningen värd för Stockholms läns hembygdsförbunds Budkavle. Budkavlen är ett årligen återkommande evenemang där en av länets drygt 120 hembygdsföreningar bjuder in medlemmar i övriga föreningar till en heldag för att berätta om sin verksamhet och visa intressanta byggnader eller platser. I år hade Blidö Sockens Hembygdsförening ansökt om att ordna Budkavlen, vilket beviljats. Totalt kom 44 medlemmar från 17 föreningar. Första stoppet var en förmiddagsfika på Furusunds Vårdshus och information om Furusunds historia. Därefter gick färden till Sockenstugan på Blidö där en enkel lunch serverades och Gunnar Lind återigen höll föredrag. Eftermiddagens program var i stort sett detsamma som den 7 september, men antalet stationer vid Båtsmanstorpet hade utökats till fyra genom att Kulturföreningen Carolinen från Norrtälje ställde upp i karolineruniformer med fana, musköter och en kanon. Arrangemangen fick många lovord av de närvarande och budkavlen går nu vidare till Nacka hembygdsförening som står som arrangör 2020.

Båtsmanstorpet har varit öppet under lördagsaktiviteterna. Representanter för föreningen har funnits på plats för att berätta om torpet, den siste

båtsmannen August Sjöblom Skog och hans familj, utställningarna om bomberna över Blidö i februari 1944, rysshärjningarna 1719 med mera. Kaffe och bröd har funnits att köpa, försäljning har skett av föreningens publikationer och tipspromenader har arrangerats.

Höstmötet i Sockenstugan på Blidö den 2 november samlade drygt 30 medlemmar. Göte Lagerkvist inledde med att informera om arbetet med Silversmedens hus. Sedan berättade Pehr Wallin om en silverutställning i Norrtälje 2016 där verk av Yngve Berger fanns med. Pehr beskrev också vad som var speciellt med Yngve Bergers silversmide. För att få ett konkret exempel gick deltagarna till Blidö kyrka för att bese den silvertavla som Yngve Berger gjort.

På höstmötet antogs också en stadgeändring för att möjliggöra fortsatt arbete med Silversmedens hus. Stadgeändringen ska antas en gång till för att bli giltig. Detta planeras ske vid Årsmötet den 21 mars.

Julmarknaden i Almvik ägde traditionsenligt rum den första lördagen efter första advent, i år den 7 december. Föreningens representanter sålde 2020 års almanacka med stor framgång. Temat för året var en jämförelse av byggnader och landskap i Blidö socken förr (gamla vykort) och nu (nytagna foton med samma motiv). Vidare såldes ett rykande färskt nummer av Öskaret, häftena med Birger Ahlréns material, olika DVD:er, kartor samt äldre årsskrifter.

Den överlägset största arbetsuppgiften för styrelsen under 2019 har varit arvet efter Yngve Berger i form av fastigheten Oxhalsö 2:106, även kallat Silversmedens Hus, som styrelsen vill göra till föreningens Hembygdsgård. I arvet ingick också 350 000 kr att användas till renovering av fastigheten samt ett nytt avlopp. Av dessa har 157 500 använts under året. Huset är i dåligt skick, såväl som på taket som är relativt nytt. Ett omfattande arbete med att renovera och måla fasaden, renovera fönstren, rensa i trädgården med mera har inletts och kommer att fullföljas under 2020. En värmepump har installerats för att sänka driftkostnaderna. Det kommer att krävas nytt avlopp, nya elledningar, dränering med mera. Omfattningen blir bland annat beroende på om föreningen lyckas utverka olika former av ekonomiskt stöd.

Även inomhus behöver omfattande insatser göras för att säkra att huset speglar Yngve Bergers konstnärliga verksamhet. En vägg med de små båtarna, "Fantasins farkoster", håller på att rustas upp och silversmedjan i källaren ska renoveras. Finansieringen av dessa åtgärder är säkrad genom bidrag från Norrtälje kommuns Lokala utvecklingspeng.

Ett stort antal medlemmar har deltagit på olika möten under året för att planera allt som behöver göras i fastigheten och fundera på olika möjligheter att använda hus och trädgård. Förutom själva huvudbyggnaden finns en timrad sidostuga som kan användas för olika ändamål.

Föreningen har arbetat vidare med att ordna sitt arkiv.

Foto: Ingrid Jacobsson

Silversmeden Yngve Berger var en kreativ man. Som hobbyverksamhet vid sidan av silversmidet gjorde han små båtar, "Fantasins farkoster" som är monterade på en vägg i Silversmedens hus. Pennor cigarrfodral, dalahaästar - vad som helst kunde förvandlas till en båt.

Genomgången av föreningens styrelsehandlingar är slutförd och ska överlämnas till Stadsarkivet i Norrtälje. Förvaringen av föreningens olika föremål är fortfarande inte ändamålsenlig och registreringen av föremålen i det digitala systemet, "Kollektivt Kulturarv", som länsförbundet i samarbete med Länsmuseum erbjuder hembygdsföreningarna, är tyvärr eftersatt.

Marknadsföringen av alla evenemang har gjorts genom mer än 20 kanaler, både webbplatser, papperstidningar och sociala medier. Föreningens hemsida uppdateras regelbundet med information om genomförda och planerade aktiviteter. Den Facebooksida som finns sedan några år har blivit uppmärksammat och bidragit till ökad kännedom om föreningen och dess verksamhet.

Medlemmar från föreningens styrelse har varit aktiva i Stockholms läns hembygdsförbunds arbetsgrupper Kulturvästgruppen och Skärgårdsgruppen.

Styrelsen har under året haft 8 protokollförda sammanträden. Förutom dessa protokollförda möten har styrelsen haft 2 planeringsmöten.

Antalet betalande medlemmar vid årsskiftet 2019/20 var 225 stycken.

Föreningens ekonomi är god. Årets intäkter uppgår till 2 363 041 kronor och kostnader till 374 134. Kassabehållningen vid årets slut uppgår till 535 417.

STYRELSEN BLIDÖ SOCKENS HEMBYGDSFÖRENING

Planer för 2020

Verksamheten under 2020 kommer att fokusera på ett antal områden. De är:

- Prioritet 1 är att rusta Silversmedens hus och att förhoppningsvis under sommaren komma igång med några verksamheter i fastigheten. Här behövs omfattande insatser av föreningens medlemmar.
- Sommarprogram under 6 lördagar vid Båtsmanstorpet.
- Fortsatt engagemang i kommunens program för utveckling av landsbygd och skärgård.
- Prioritering av frågeställningar och aktiviteter som knyter ihop dåtid, nutid och framtid.
- Fortsatt arkivering av dokument, bilder och föremål på ett systematiskt sätt.

Arbetsgrupper och ansvariga

- Programverksamhet Båtsmanstorpet: Margareta Sandahl.
- Båtsmanstorpet och Fähuset: Byggnader: Lars Nygren. Trädgård: Birgitta Angeberg-Edlund. Interiörer: Vakant.
- Arkivering: Dokument: Birgitta Angeberg-Edlund och Göte Lagerkvist. Föremål: Lars Jacobsson, Kerstin Lind.
- Intervjuer: Göte Lagerkvist.
- Marknadsföring: Lars Jacobsson.
- Medlemsrekrytering: Lars Jacobsson.
- Hemsida och Facebook: Ingrid Jacobsson
- Silversmedens hus: Göte Lagerkvist. Ett 15-tal medlemmar är engagerade i olika arbetsgrupper.

Kalendarium 2020, preliminärt.

*Se vidare föreningens hemsida www.hembygd.se/blido/ och Facebooksida *Blidö sockens hembygdsförening**

- Årsmöte lördag 21 mars kl 13.30 i Yxlö bygdegård, Yxlan
- Förfest/Miljödag före Valborg vid Almvik, lördag 25 april
- Nationaldagsfirande torsdag 6 juni i samarbete med övriga föreningar
- Sommarprogram vid Båtsmanstorpet med start lördag 27 juni till och med 1 augusti
- En bygdevandring planeras. Dag och plats ej bestämda
- Höstmöte lördag 31 oktober kl 14.00 i Sockenstugan
- Julmarknad lördag 5 december i Almvik

BLIDÖ SOCKENS HEMBYGDSFÖRENING

Förtroendevalda från årsmötet 2019 till årsmötet 2020

Styrelse:

Göte Lagerkvist, ordf	070 – 540 04 33
Lars Jacobsson, vice ordf.	070 – 377 54 11
Margareta Sandahl, sekr.	070 – 826 68 72
Bengt Eller (avgått)	
Birgitta Angeberg-Edlund, ledamot	076 – 301 17 91
Hans Mirsch, ledamot	070 – 484 46 86
Venche Larsson, ledamot	070 – 898 99 29

Revisor:

Anders Broberg	070 – 496 10 91
Revisorsuppleant:	
Inger Pettersson	070 – 368 80 22

Valberedning:

Kjell Hellberg	070 – 798 12 26
Susanne Lippert Enquist	070 – 819 95 56
Inga-Lill Norman	070 – 541 54 39

Webb- och Facebookansvarig:

Ingrid Jacobsson	070 – 572 35 24
------------------	-----------------

Representanter Oxhalsö byalag:

Gösta Roxell	0176-821 18
Åke Roxell	070 – 216 30 98
Hans Lindstedt, suppleant	070 – 375 34 21

VÅRA LOKALA SPONSORER

**Stämmarsunds
Trä- och byggvaror**
Telefon 0176 820 55

**Susannabolaget
Solceller på ditt tak**
Telefon 070 821 44 30

**TommyJansson Rör
Rörmokeriarbeten**
Telefon 070 694 49 66

**Åke Roxell El
Elarbeten**
Telefon 070 216 30 98

**Haraldsgård, Blidö
Vandrarhem, festlokal o kafé**
Telefon 0176 28 28 28

**Lagerviks Båtvarv
Tar hand om din båt**
Telefon 0176 820 04

**Hustomten
Fixar din fastighetsskötsel**
Telefon 0176 80 400

**Anders Lindstedt Entreprenad
Gör de tunga jobben**
Telefon 070 920 30 89

**(BUS) Blidöbygden -
Utveckling i Samverkan
När det gäller lokala projekt**
Telefon 070 528 53 46

**Källvikens Gård
Lammkött, lammskinn o
andra produkter**
www.kallvikensgard.com